

VI Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю

Професійна мистецька освіта : науково-методичні аспекти (до 95-річчя заснування КЗВО КОР «Академії мистецтв імені Павла Чубинського»)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Київ, 25-26 лютого 2026 рік

DOI : 10.5281/zenodo.20116001

УДК : 373.67(063)

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального закладу вищої освіти Київської обласної ради «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
(Протокол № 4 від 14 квітня 2026 року)

Рецензенти:

Світлана Миколаївна САДОВЕНКО докторка культурології, професорка, заслужена діячка мистецтв України, професорка кафедри музичного мистецтва Навчально-наукового інституту перформативних мистецтв Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Ганна Павлівна ЧМІЛЬ докторка філософських наук, професорка, академік Національної академії мистецтв України, членкиня Правління Національної спілки кінематографістів України

Редакційна колегія:

Василь Григорович РОМАНЧИШИН доктор філософії, професор, заслужений діяч мистецтв України, ректор КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

Ольга Миколаївна СЕРГЄЄНКО кандидатка мистецтвознавства, проректор з навчальної роботи КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

Інна Анатоліївна ДІДУК кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри музичного мистецтва естради КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

Олеся Ігорівна ПИЛИП докторка філософії, старша викладачка кафедри «Інструментальне виконавство (за видами)»

Тамара Леонідівна ЯСЮК викладачка-методистка КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

Матеріали VI Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю **Професійна мистецька освіта : науково-методичні аспекти** (до 95-річчя заснування КЗВО КОР «Академії мистецтв імені Павла Чубинського») 25-26 лютого 2026. К.: Міленіум, 2026р. 240 с.

ISBN 978-966-8063-82-3

Автори статей відповідають за достовірність викладеного матеріалу

У збірнику VI всеукраїнської конференції «Професійна мистецька освіта: науково-методичні аспекти» (до 95-річчя заснування КЗВО КОР «Академії мистецтв імені Павла Чубинського») опубліковано тези доповідей докторів і кандидатів наук, викладачів, аспірантів, магістрантів та здобувачів. У виданні представлено результати сучасних досліджень і практичних розробок у мистецькій, педагогічній і культурологічній сфері мистецької культури, що можуть зацікавити фахівців у сферах культури та мистецтва.

СЕКЦІЯ 4

Вокальне та хорове виконавство: традиції, новації та методика викладання.

38. Бойко Ірина	Старовинна італійська музика у навчальному репертуарі вокалістів - здобувачів фахової передвищої і вищої освіти	151
39. Буймістер Марія	Стильові установки виконавців у вокальному циклі «Любов поета» Р. Шумана : порівняльний аналіз.	154
40. Буштрук Варвара, Дорошенко Тетяна	Мистецька освіта в умовах реформування : виклики та перспективи інтеграції до європейського освітнього простору	156
41. Гармаш Людмила	Міжкультурна взаємодія на основі досвіду викладання вокалу в Китаї	159
42. Губа-Плоскіна Алла	Вплив внутрішнього вокального слуху у формуванні чистої інтонації та високої позиції в академічній манері співу	162
43. Кифенко Анна	Осьмогласна система співу Іоана Дамаскина	166

ОСЬМОГЛАСНА СИСТЕМА СПІВУ ІОАНА ДАМАСКИНА

Анотація. У статті йдеться про творчість візантійського богослова та гімнографа Іоана Дамаскина. Проаналізовано жанрову систему осьмогласся. Окреслено відповідне релігійне наповнення кожного гласу «Октоїху».

Ключові слова: глас, мелодія, тронар, кондак, осьмогласся.

Традиція співу бере свій початок з часів раннього християнства. Процес зародження та розвитку вокально-хорової музики має позаісторичне походження. Вперше вона прозвучала в якості хвали Творцю: «Ще до створення людини, тільки-но з'явилися на тверді світла небесні, - всі ангели вихваляли Творця голосом великим (Іов. 38,7); «Юдиф почала перед усім Ізраїлем подячну пісню, і увесь народ підспівував цю пісню...» (Юдиф.15:14); «Благословляйте Господа в усіх ділах; величайте ім'я Його і прославляйте Його хвалою Його, піснями вугі і гусями...» (Сир.39:19); «Царства землі! Хваліть Бога, оспівуйте Господа, Який зійшов на небо небес пре вічно...» (Пс.67); «Виклиknіть Господу, вся земля; радійте, веселіться й співайте! Співайте Господу з гусями, з гусями і з голосом ісалмоспівів. Звуками труб і голосом рога радісно святкуйте перед Царем Господом. Нехай співає море і все, що живе в ньому...» (Пс.97).

Дослідники (Н.Антонов, Б.Жульовський, О.Перенко, О.Перелюк, С.Хорошилова, А.Чиженко та ін.) стверджують, що матеріалом для співу в античні часи були ісалми, гімни, оди. Загальний характер співу і строю вирізнявся простотою та відсутністю важких гармонічних побудов.

О.Зосім зазначає, що у процесі еволюції західна та східна церковна гімнографія протягом своєї багаторічної історії утворили свої жанрові системи, які є відмінними, іноді суттєво, однак базуються на одній традиції – єврейській та ранньохристиянській. Саме вони вплинули на першу в історії християнської музики жанрову класифікацію молитовних піснеспівів, зафіксовану в текстах Нового Заповіту (Кол 3:16, Еф 5:19), до якої входили ісалми, гімни та духовні пісні (давньогр. ψαλμοί, ᾠδοί, ᾠδὴ ψαλμική). У літургістів і дослідників сакральної музики немає однак єдності щодо текстового та музичного наповнення двох останніх жанрів, однак, як і старозавітні ісалми, християнські гімни й пісні стали жанровими прототипами усієї церковної гімнографії [3, с.196].

Кифенко Анна Осьмогласна система співу Іоана Дамаскина

У авторитетних дослідженнях (С.Аверцев, Д.Болгарського, Е.Веллес, Д.Прагт, С.Петрос, І.Сахно та ін.) з візантійської духовної гімнографії, голос/глас чітко відмежується від близького за змістом поняття «модус» (лад) і тим більше від поняття «звукоряд». Основою композиції для ранньохристиянських і візантійських гімнів виступала не «гама» (scale), а група взаємозалежних формул. Завдання композитора полягало в тому, щоб адаптувати ці мелодійні формули до тексту нового гімну та зв'язати їх між собою відповідно до слів. Голоси «спочатку не грунтувалися на гамах або системах гам; вони являли собою мелодійні моделі. Богослужбова співачка практика Православної Церкви протягом своєї багатовікової історії була підпорядкована певній системі яка дістала назву «Осьмогласся» – ієрархічна організована інтонаційна система співу на вісім гласів (мелодій). Слово «глас» в перекладі з церковнослов'янської - «спів, мелодія». Осьмогласник або Октоїх (грец. οχτοῖχος від οχτο – вісім і πχος – звук, глас) - богослужбова книга Православної Церкви, яка містить в собі чинноспівування служб. Всі ці служби за способом співу поділяються на вісім гласів, з яких кожен виявляється в продовж однієї седмиці.

Упорядкування системи осьмогласся приписується візантійському богослову та гімнографу Іоану Дамаскину (VIII ст.) та його брату Кузьмі Маюмському. Осьмогласник було введено в богослужбову практику вже за життя Іоана Дамаскина у багатьох церквах того часу (грецькій, несторіанській, сирській тощо). Розглядаючи творчість преподобного Іоана Дамаскина як творця Октоїха, необхідно розуміти, що тут йдеться не стільки про особисту індивідуальну творчість, як про творчість соборну, багатовікову, своєрідної колективної мудрості, яка може бути здійснена лише у молитовній практиці та житті Церкви.

Візантійська музична теорія визначала глас як лад, звукоряд, у якому виділяються опорні звуки - фінальні та побічні опори. Гласи – це фактично древні мелодії, розспіви, характерні для елліністичного світу. Протягом багатьох століть гласи визначалися, узагальнювалися опіями Церкви, пристосовуючи їх під богослужбові потреби.

За О.Перелюк, розспів – це система, мова, що охоплює і мелодичну систему, і систему співвідношень між мелодією, текстом, календарним часом та церковним уставом. Багаторозспівність, заміна простої зрозумілої структури на складну сигналізує про загальне нагромадження хаосу в світоглядній системі епохи, адже спів, життя й молитва в цій іпостасі – нерозривний континуум [4, с.46].

Перу Іоана Дамаскина належить велика кількість церковних богослужбових текстів – стихир, прокімнів, тронарів, канонів, кондаків, антифонів. Даний доробок представляє найповнішу і закінчену гімнографічну форму, якій передували непростий історичний шлях її утвердження. Іоану Дамаскину належать 64 канони, у тому числі канони на Різдя Христове, на Богоявлення, на Вознесіння. Особливої уваги у цьому контексті заслуговує Пасхальна служба (в цілому, а не тільки канон). Матеріалом для складання піснеспівів служила поезія попередніх століть. Іоану Дамаскину довелося переглянути Єрусалимський богослужбовий статут преп. Сави Священного, куди він вніс правило піснеспівів та систему осьмогласся з нотними знаками. «Він узяв творчу арфу та гуслі Давидові і поклав на голос нові гімни...» [4].

Кожен із гласів несе відповідне релігійне наповнення. *Перший глас* – світлий, величний, урочистий та радісний. На перший глас звернується найголовніше богослужіння року – Великодні служби. *Другий глас* – більш міжорний. Він ніжний, у ньому є певий світлий сум і очікування. Тому цей глас, домінує в запукітих піснеспівах, у богослужіннях Великої Суботи. *Третій глас*

також плавний та ніжний. Але водночас твердий та мужній. У співах третього гласу нам відкриваються таємниці гірського світу і радість Богоспівкування. *Четвертий глас* - дуже радісний і урочистий, швидкий і твердий, ніби тріумфальний, непереможний. У більшості на дану мелодію виконуються тропарі дванадцятих свят: Різдва Христового, Різдва Пр.Богородиці, Благовіщення Пр.Богородиці, Введення в храм Пр.Богородиці. *П'ятий глас* - передає ідею необхідності поклоніння Святій Трійці. Приміром, поклонитися Воскреслому Христу нас закликає недільний тропар п'ятого гласу: «Собезначальне Слово Отцю і Духові.....». *Шостий глас* - мінорний, світлий, сумний. Досить часто використовується в піснеспівах Страсного тижня: канони утрени Великих Четверга, П'ятниці та Суботи. *Сьомий глас* - найменше використовується у співочих композиціях православного богослужіння. Греки іноді навіть його називають «важким». У ньому є щось тверде і мужнє. Мелодіку сьомого гласу дуже добре передають тропар та кондак Преображення Господнього. *Восьмий глас* - радісний та урочистий, як і четвертий. Повно та глибоко розкривається тема з'єднання Бога та людини, спасіння Господом людини.

За Д. Болгарським, на зміну жанрової «адреси» конкретної гласової моделі впливають такі фактори: невідповідність емоційних характеристик вербального та музичного текстів; включеність співочого жанру до іншожанрового контексту; масштабна схожість гласового тексту, що належить одному жанру, з нормативною довжиною текстів іншого жанру [1, с.8].

Практичне «життя» осьмогласної системи співу Іоана Дамаскіна можна почути, відвідуючи церковні богослужіння. Кожен глас звучить протягом тижня, потім змінюється наступним гласом і так продовжується вісім неділь, а потім знову повертається все на початок, тобто - на перший глас. Відповідно на вісім гласів співаються всі тропарі, стихири, ірмоси, прокимни, алилуарії. Слушною є думка Д.Болгарського: «Тема Богослужбового співу воістину вічна і воістину величезна. Починаючись на небі як ангельське славослів'я, продовжуючись на землі в храмі і в кожному окремому серці, воно не перестане звучати у вічності...» [1, с.12].

Іоан Дамаскін був свого роду реформатором, який скасував у церковній практиці будь-який спів, який не відповідає канонам і духу молитви. Історик П. Петрос називає преподобного «організатором літургійного осьмогласного співу». Іоан Дамаскін був прославлений в лику святих.

Таким чином, осьмогласна система співу Іоана Дамаскіна є феноменом церковної музичної культури, поєднання двох начал – духовності і співу. Творчість Іоана Дамаскіна, окреслює найголовніший вектор функціонально-богослужбової ролі, а саме створення засобами співочої виразності такої духовної атмосфери, яка робить людину відкритою до сприйняття благодаті Святого Духа. Соборна творчість багатьох поколінь, величезний пласт культурної діяльності народів, являючи собою скарбницю молитовного музично-стилістичного досвіду, була зведена працями преподобного Іоана до тієї єдності та досконалості, результат якої став зразком, своєрідною матрицею для богослужбово-співочої практики усієї сучасної Православної Церкви. Подальшого обґрунтування та дослідження потребують недільні антифони Іоана Дамаскіна, які створені на основі псалмів із 119-го до 132-го царя Давида.

Список використаних джерел

1. Днякон Дмитро Болгарський, Божесвенна Літургія: Навч. Посібник. –К., 2014. – 536с.
2. Духовна пісня в жанровій системі сакральної музики: питання термінології / О. Л. Зосім // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. - 2019. - № 2. - С. 295-299.
3. Коломоець О.М. Історія та теорія українського хорового мистецтва: навч. посіб. Дніпро: Ліра, 2023. – 288 с.
4. Перепелюк О. М. Церковний спів: навчання та хорове виконавство в Київській єпархії (XIX – початок XX століття) : монографія / Ольга Перепелюк ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2021. – 193 с.